

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються допомога команди психолого-педагогічного супроводу у підготовці та організації самостійної роботи учнів спеціальної школи під час виконання дітьми домашніх завдань.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, самостійна підготовка, учні з порушенням розумового розвитку, навчально-виховний процес.

The article considers the help of the team of psychological and pedagogical support in the preparation and organization of independent work of special school students during children's homework.

Key words: psychological and pedagogical support, independent training, students with intellectual disabilities, educational process

Самопідготовка є важливим режимним моментом навчально-виховної роботи в спеціальній школі для дітей з вадами інтелекту. Це не тільки форма повторення та закріплення вивченого матеріалу. Самостійна робота є способом організованої праці, раціонального використання часу та здобуття знань з використанням їх на практиці. Успішне виконання домашніх завдань учнями залежить від здатності сприймати матеріал на уроці, в умінні вчителя подати матеріал та умінні організувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність учнів.

В.М. Синьов у своїх роботах наголошував, що цілісний системний підхід до здійснення розумового виховання учнів допоміжної школи передбачає розв'язання багатьох взаємопов'язаних завдань, серед яких має місце формування у школярів певних особистісних якостей, що оптимізують їхню розумову діяльність. Певна роль у цьому відводиться і розвитку самостійності школярів [1].

Прямим продовженням навчальної діяльності учнів на уроках є самопідготовка – час, відведений на виконання домашніх завдань. Підготовка домашніх завдань, важлива складова частина навчання, визначається в педагогіці як самостійна навчальна діяльність учнів за завданням вчителя. Організація та проведення самопідготовки – важливий елемент педагогічного процесу, спрямований на розвиток самостійної діяльності учнів. На самопідготовці органічно поєднуються освітні та виховні цілі та задачі. В ній міститься значний виховний потенціал: розвиток навичок у учнів самостійної праці, вміння самому здобувати нові знання, працювати з підручником, довідковою та іншою літературою [2, с. 163].

Розвиток самостійності під час вивчення математики відображений у роботах А.А. Хилько, О.М. Ляшенко, природознавству (В.О. Постовська, М.І. Кузьмицька), географії (В.С. Лікий), рідній мові (Г.М. Мерсіянова, І.М. Сидоренко), праці (В.Ф. Мачихіна, І.Г. Єременко, В.Ю. Карвялис, Г.М. Мерсіянова, В.М. Синьов, С.П. Миронова та ін.). В них указано на недостатність розвитку самостійності і труднощі формування у розумово відсталих дітей умінь виконання самостійної роботи. В той же час доведено, що самостійне опрацювання матеріалу школярами з порушеннями впливає на якість підготовки цих дітей, виправлення недоліків пізнавальних процесів, сприяє кращому включенню їх у суспільно корисну трудову діяльність.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються останнім часом в Україні, свідчать про необхідність підвищення рівня самостійності учнів у придбанні знань, умінні

орієнтуватися в великому потоці сучасної інформації. Ця проблема особливо значуща для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що навчаються у спеціальній школі. Багато учнів, особливо молодших класів, не здатні самостійно організувати свою навчально-пізнавальну діяльність при виконанні навчальних завдань, зокрема при підготовці уроків. Важливість вирішення проблеми психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів допоміжної школи для теорії і практики спеціального навчання залишається актуальною і на сьогодні, тому формування особистості учня з вадами інтелекту шляхом вивчення особливостей психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи є завданням навчально-виховного процесу спеціальних закладів освіти.

Процес опанування учнями прийомами самостійної навчальної діяльності має свої особливості. Він передбачає використання уже наявного, хоча й недосконалого досвіду самостійного виконання завдань, якого діти набули в дошкільному віці. Але такий досвід дуже бідний, а в багатьох узагалі відсутній. Тому для більшості школярів самостійна робота є новим видом діяльності, що вимагає володіння невідомими їм досі знаннями та навчальними вміннями. Все це поглиблює властиву розумово відсталім дітям тугорухомість нервових процесів, утруднюючи створення нових рухомих зв'язків. Інертність нервових процесів уповільнює перенесення засвоєних прийомів навчальної діяльності на самостійне виконання завдання. Недостатня сформованість операцій аналізу та синтезу посилює негативний процес. Ці особливості ускладнюють опанування прийомів самостійної навчальної діяльності й зумовлюють необхідність розробки специфічних підходів до формування узагальнених прийомів керування своєю навчальною діяльністю [3, с. 65].

Важливою умовою, що сприяє процесу опанування прийомів самостійної роботи з навчальним матеріалом – це дотримання роздільного поетапного засвоєння навчального матеріалу. Практично ця вимога враховується таким чином: самостійні дії, які мають засвоїти учні, розділяються на конкретні елементи, встановлюється їх послідовність і взаємозалежність. Відповідно розробляється й система практичних вправ, яка полягає, передусім, у багаторазовості повторень, необхідних для опанування кожного елемента окремо та їх комплексів у цілому. Такий підхід відповідає загальній практичній спрямованості самостійно виконувати будь-яке завдання. Успіх самопідготовки визначається раціональною організацією роботи: швидким і повним включенням дітей в роботу, послідовністю завдань, раціональним використанням часу, різними методичними прийомами організації самостійної роботи [1,4].

Експериментальним дослідженням були охоплені учні п'ятого класу спеціальної школи у кількості 10 осіб у експериментальній групі та 10 учнів загальноосвітньої школи з збереженим інтелектом, які склали групу контролю.

З метою вивчення особливостей сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань дітей експериментальної групи були використані наступні методи:

1. Аналіз медичної і педагогічної документації (картки розвитку дитини, історії хвороб, психолого-педагогічні характеристики дітей).

2. Спостереження за самостійним виконанням домашніх завдань.

Спостереження проводилось під час самостійного виконання учнями домашніх завдань для визначення рівня сформованості умінь учнів самостійно виконувати навчальну діяльність. Процес виконання домашніх завдань оцінювався за такими показниками рівня сформованості передумов до самостійної навчальної діяльності розумово відсталих дітей:

- уміння самостійно підготуватися до виконання завдання;
- уміння самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і осмислити її;

- уміння спланувати виконання роботи;
- уміння здійснювати самоконтроль у процесі виконання завдання;
- уміння звітуватися про виконану роботу.

Аналіз експериментального дослідження організації самостійної підготовки учнів допоміжної школи дозволив зробити наступні висновки:

1. Під самостійною підготовкою ми розуміємо таку форму організації процесу навчання, яка виконується без участі вчителя. Успішність проведення самопідготовки дітей з порушенням інтелекту залежить від її правильної організації педагогом, наявності навичок самопідготовки в учнів.

2. Для більшості учнів з порушенням розумового розвитку самостійна робота викликає багато труднощів, що викликані такими причинами: туго рухомість та інертність нервових процесів, недостатня сформованість операцій аналізу й синтезу, звужені пізнавальні можливості, невпевненість у своїх силах. Ці особливості ускладнюють опанування ними основних прийомів самостійної навчальної діяльності й зумовлюють необхідність розробки специфічних підходів до організації самопідготовки учнів допоміжної школи.

3. До навчання більшість дітей мали низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (50 %), середній рівень показали 30% учнів, високий рівень – 10% дітей, дуже низький – 10% школярів. Після проведення формуючого етапу експерименту у більшості школярів експериментальної групи став переважати середній рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (50%), що на 20% більше ніж до навчання, високий рівень показали 20% школярів, що на 10% більше, ніж до навчання, низький – 30 % дітей, що на 20% менше ніж до навчання. Після навчання дуже низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань не виявив жоден з дітей. Отже, результати контрольного експерименту показали позитивну динаміку розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань учнями експериментальної групи за усіма параметрами їхньої самостійної діяльності. Найкраще у дітей сформовані такі навички самостійної роботи: самостійна підготовка до виконання завдання; аналіз і усвідомлення інструкції, хоча учні з дуже низьким рівнем самостійності показали повну не сформованість всіх навичок самостійної навчальної діяльності. Найгірше у дітей сформовані навички планування роботи, самоконтролю у процесі виконання завдання і вміння надавати звіт про виконану роботу.

4. Психолого-педагогічний супровід ефективної організації самостійної підготовки учнів допоміжної школи передбачає наступні організаційні: 1) чітка, конкретна постановка завдань перед учнями; 2) відокремлення компонентів кожного етапу самостійної діяльності (підготовча робота, безпосередньо виконання завдання, підведення підсумків); 3) правильний вибір форми організації самопідготовки; та методичні моменти: 1) використання розгорнутих інструкцій щодо виконання домашніх завдань; 2) формування в учнів вміння працювати за письмовою інструкцією під час виконання домашніх завдань; 3) диференціація завдань для самостійної роботи; 4) доступність домашніх завдань; 5) навчання учнів узагальнених прийомів самостійного виконання завдань; 6) створення психологічно комфортних умов для проведення самопідготовки; 7) удосконалення форми записів у журналі взаємозв'язку для покращення зв'язку між педагогами і вихователями; 8) застосування системи стимулювання учнів до самостійної навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мачихина В.Ф. Внеклассная воспитательная работа во вспомогательной школе-интернате. М. : Просвещение, 1983. 103 с.
2. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка [Електронний ресурс]: підручник. Ч. 2 НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ, 2009. 224 с.

3. Тимченко О.Т. Самостійна робота як дидактична категорія. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3-4. С.64 – 68.
4. Хакунова Ф.Л. Особенности организации самостоятельной работы обучаемых . *Начальная школа*. 2003. № 1. С. 70–75.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Яковлева С.Д.